

// ŽIVA PROŠLOST: FESTIVAL SANCTA BARBARA //

U DRVENIM KAPELAMA KAO U VREMIEPLOVU

SEDAM DANA POVIJESTI: PREDSTAVLJANJE
GRADITELJSKE BAŠTINE TUROPOLJA,
POKUPLJA I POSAVINE OD 7. DO 14. SRPNJA

GLADOVEC POKUPSKI: KAPELA PRESVETOG TROJSTVA

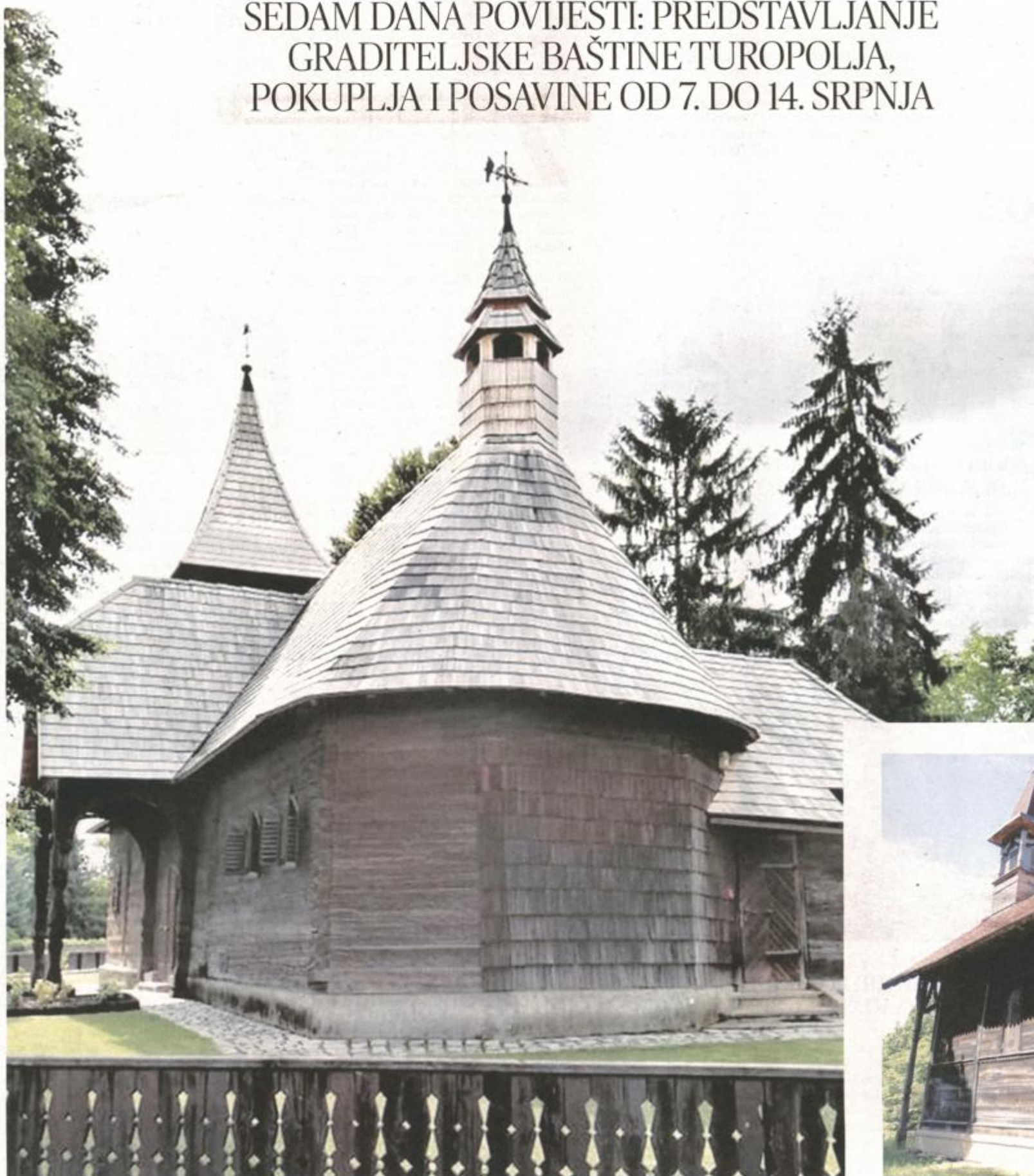
Piše: Jurica ŠKOFAC

Unacionalnom registru zaštićenih nepokretnih spomenika Republike Hrvatske posebno mjesto zauzimaju spomenici drvene arhitekture. Drvena graditeljska baština nastajala je stoljećima i njezin produkt, koji je ponajviše vidljiv u tradicijskoj arhitekturi, danas vrednujemo kao spomenička stvaralačka djela, odnosno kao umjetničku baštinu prošlosti.

Ova drvena arhitektura kao dio graditeljske baštine, bilo kao pojedinačno ostvarenje bilo povezano u forme povijesnih ili tradicijskih cjelina, nositelj je identiteta vlastite sredine, regije, a time i naroda. Drvo kao građevni materijal odraz je geomorfoloških, klimatskih, pejzažnih, kulturnih, socijalnih, ekonomskih i drugih značajki regija kontinentalne Republike Hrvatske. Pod pojmom okoliša ne podrazumijeva se samo neposredna okolica arhitektonskoga spomenika nego širi prostor kojem on pripada u okviru njegovih regionalnih obilježja. U regijama južne središnje Hrvatske, na slijevu Kupe, Save, Lonje i Odre danas je prisutna najveća koncentracija stambene, gospodarske i sakralne drvene arhitekture. Stoga i danas, gdje još postoji, ona jednako i uglavnom služi u svakodnevnom životu.

ROKOKO I BAROK

Unutar drvene arhitekture svojim graditeljskim umijećem i stilskim karakteristikama posebno mjesto zauzima sakralna arhitektura, koju danas u stručnoj literaturi i na terenu prepoznajemo u obliku drvenih kapela. Iz povijesnih dokumenata i njihovim proučavanjem od strane etnologa i povjesničara umjetnosti drvene kapele i crkve bile su prisutne u cijeloj središnjoj Hrvatskoj. Kroz kasnija stoljeća zamjenjuje ih zidana arhitektura. Razlozi tom procesu su razni: od poplava i požara, migracije stanovništva od slabih uroda ili epidemija, migracije stanovništva osobito u doba Osmanlija, stoga u svim tim nepogodama, osim obiteljskih domova, nepovratno stradavaju i sakralni objekti. Danas je na terenu najveća koncentracija drvenih kapela očuvana i nalazi se u regijama Turopolje, Pokuplje i Vukomeričke gorice. Izvan ove koncentracije izdvaja se drvena kapela Sv. Duha u

VELIKA MLAKA: IMPRESIVNA KAPELA SV. BARBARE

Gračenići kao jedina drvena kapela u Moslavini. U ostalim regijama imamo ih očuvanih nekoliko na Kordunu i Banovini. Bez obzira na to što su drvene kapele u prostoru rijetke, one se i unutar sebe mogu tipološki i stilski razmotriti zbog razdoblja u kojem su nastale, opreom interijera, kultom koji se u njima njegovao ili smještajem u prostor. Povijesni period trenutno očuvanih drvenih kapela pratimo od 17. stoljeća do druge polovice 20. stoljeća. U tome razdoblju izmjenjuje se nekoliko stilskih povijesnih pravaca u umjetnosti kojima se urešuju njihovi interijeri. Najzastupljenija je rokokoko i barokno klasicistička oprema. Drvene kapele mogu se razvrstati i po smještaju u krajobrazu. Jedne su smještene u središte mjesta, uz cestu. Druga skupina drvenih kapela podignuta je na povišenim tumulima, na osamljenom i strateškom mjestu. Tako festival Sancta Barbara u prvom izdanju svakako obuhvaća i prezentira i jednu i drugu skupinu drvenih kapela.

KULT SV. KUMMERNISE

Glazbeni Festival posvećen drvenim kapelama otvara se u nedjelju, 7. srpnja 2019., u impresivnoj kapeli sv. Barbare u Velikoj Mlaci, koncertom ansambla za ranu glazbu Ars longa kojeg čine Monika Cerovčec, sopran, Ana Benić, barokna flauta, Stjepan Nodilo, barokna oboa i blok-flauta, Izidor Erazem Grafenauer, teorba i barokna gitara, Lea Sušan Lujo, barokno violončelo, i Linda Mravunac Fabijanić, čembalo. Na programu su djela baroknih skladatelja Purcella, Babel, Crofta i Blowa. Kapela je smještena u središtu naselja. U arhivskoj građi spominje se od 17. stoljeća. Kapelu vizitatori opisuju, bilježe obnove i prilagodbe potrebama vremena. Danas je kapela sv. Barbare jednodobna građevina s poligonalnim svetištem, trijemom i impozantnim zvonikom. Spomeničko stvaralačko djelo kao što je kapela sv. Barbare u cijeloj drvenoj sakralnoj arhitekturi je jedinstveno. Visoko estetizirana struktura ove kapele dominira i istovremeno je nametljiva. Velika je vrijednost što je kapela do danas očuvana.

O kapeli je napisana bogata monografija 2002. godine autorice profesorice povijesti umjetnosti Sanje Cvetnić. Kapela je bogato oslikana u interijeru motivima svetaca i vegetabilnim motivima. Posebno se izdvaja s kultom sv. Kummernise (Kimernise, Starosita, Liberata). Kult ove svetece nekad je bio jako raširenim, a danas je vrlo rijetko sačuvan. O raširenosti kulta govori nam i primjer Engleske, gdje je također raširen kult ove svetece te je ona zaštitnica žena koje imaju nepravilne s muževima. U biografiji svetece stoji kako se sv. Kummernisa nije htjela udati za kralja Sicilije, zavjetovala se i molila te su joj čudom narasli brkovi i brada. Otac sv. Kummernise se razbjesnio te ju je dao mučiti i na kraju razapeti. Scena razapete bradate svetece prikazana je u kapeli sv. Barbare i kao takva je jedina koja nam je predana u nasljeđe.

Festival posvećen drvenim kapelama povest će nas i u kapelu Ranjenog Isusa u Pleškom polju koncertom sopranistice Anabele Barić i slovenskog umjetnika Izidora Erazema Grafenauera na baroknoj gitari i teorbi, žičanom trzalačkom glazbala iz porodice lutnji. Na programu su Cavalli, Händel, de Murcia, Fernandez, Hidalgo i Frescobaldi. Drvena kapela smještena je uz cestu, stoji sama i ograđena je drvenom ogradom. Prva bilješka koja spominje ovu drvenu kapelu veže se uz Rozaliju Plepelić, udovicu plemića Plepunića. Udovica je podigla i opremila kapelu 1758. godine. U Muzeju Turopolja čuva se isprava iz 1767. godine koja govori o tome kako se obitelj i dalje nastavila brinuti o kapeli. Današnja kapela Presvetog Isusa koju nalazimo na terenu je drvena kapela sa secesijskim stilskim karakteristikama. Urezana godina i vegetabilni motivi u bojama hrvatske trobojnice: crvena, bijela i plava vidljivi su na pročelju kapele.

KOMERSTENEROV OLTAR

Festival drvenih kapela Sancta Barbara otvorit će vrata kapele sv. Jurja u Lijevim Štefankima koncertom Andreja Grozdanova na akustičnoj gitari marke Olson guitar. Kapela je smještena na brežuljku uz cestu. Tako usidrena djeluje poput nasuka-

Drvene crkve i kapele predstavljaju najviši domet narodnog graditeljstva barokne arhitekture na području Sjeverne Hrvatske.

Programi festivala uživo će se prenositi putem www.festivaldrvenihkapela.com i društvenih mreža organizatora festivala - Hrvatske udruge Ars organi Sisciae.

Drvena kapela Presvetog Trojstva u Gladovcu Pokupskom, fantastično će odgovarati nastupu 13.07. najboljeg svjetskog didgeridooista Dubravka Lapainea.

ne drvene lađe, koje su davno prometovale rijekom Kupom, prevozile robu na žitnom putu od Siska do Karlovca. Kapela je složena od hrastovih planjki nanemški vugel, a krov je pokriven šindrom. Ima lađu i uvučeno svetište s ravnim zaključkom. Lađa i svetište bogato su oslikani sočnim vegetabilnim motivima, gdje nalazimo razno cvijeće i akantus. Kapelu posebno prezentira njezin oltar sv. Jurja. To je retabl koji je bogato urešen. Oltarna pala koja prikazuje sv. Jurja je zavjetna sveta slika. Oltarom dominira skulptura jer je ipak riječ o kiparskom radu. Oltar je podignut 1725. godine od nepo-

znatog nam kipara. Umjetnik je pripadao manirističkim kiparima ranog 18. stoljeća. Motiv razlistanog akantusa je popratni ukras u obliku listova i vitica. Arhitektonsko građe koje se nalazi na oltaru zadaje okvir i format oltarnoj plohi te ju giba i lomi na dvije horizontale. U toj posljednjoj fazi manirizma na prostoru kontinentalne Hrvatske ovaj oltar sv. Jurja u istoimenoj kapeli izdvaja se svojom visokom kvalitetom.

GLADOVEC POKUPSKI

U jedinjoj zagrebačkoj drvenoj kapeli, odnosno župnoj crkvi sv. Marka evangelista u Jakuševcu, koncert će održati sopranistica Josipa u pratnji brata Franje Bilića, čembalista. Drvena kapela smještena je u naselju uz cestu. Jednodobna je s trostrano zaključanim svetištem. Na kapeli dominira drveni toranj, a ima i sakristiju. U interijeru kapele posebno se izdvaja koritasti svod. U kapeli se nekad nalazio glasoviti oltar majstora kipara Johanna Komerstenera. Ovaj majstor djelovao je u posljednjoj četvrtini 17. stoljeća

i ostavio je izuzetan opus visoke kvalitete i umjetničke slobode. Nažalost Komerstenerov oltar zamijenjen je u kasnom 18. stoljeću. Kapela sv. Marka evangelista ističe se svojom čvrstom gradnjom i originalnošću. Nakon kapele u Zagrebu festival nas dovodi u kapelu sv. Antuna Padovanskog u Gustelnicu, koja pripada pod rimokatoličku župu Marije Snježne u Dubravcu. Uz nju u župi postoje još tri sakralna objekta drvene arhitekture: kapela sv. Roka u Cvetković brdu, kapela sv. Ivana Krstitelja u Lukinić brdu i kapela Sv. Duha u Lučelnici. Ove turopoljske kapele djeluju jako toplo i složne su da prenesu nasljeđe koje nose u sebi na iduće naraštaje. Kapelu sv. Antuna Padovanskog u Gustelnicu od 17. stoljeća vizitatori opisuju kao kapelu na groblju. Bilježe se obnove, mijene oblika i prilagodbe zaključno s 1888. godinom, kada je projekt kapele izradio dr. Herman Bolle. Kapela se u smislu arhitekture izdvaja i specifičnom gradnjom koju u narodu zovu "na žale". Termin označava otvoreni trijem na pročelju kapele koji nose drveni stupci. Kapela je određene arhitektonske izmjene doživjela i u kasnijem povijesnom razdoblju. Kapela je jednodobna s peterodijelnim svetištem, trijemom i zvonikom nad ulazom. Smještena je na brežuljku, okružena bogatom vegetacijom u kojoj se posebno ističu visoka stabla. U drvenoj katedrali, kako zovu ovu turopoljsku ljepoticu, nastupit će naš najcjenjeniji oboist Branko Mihanović. Slušat ćemo 12 fantazija za obou solo Georga Philippa Telemanna. Pretposljednji dan festivala je rezerviran za drvenu kapelu koja je posvećena Presvetom Trojstvu, a nalazi se u selu Gladovec Pokupski. Sam naziv mjesta govori kako je zaselak, a danas mjesto Gladovec Pokupski povijesno i kao feud pripadao naselju Pokupsko. Pokupsko je stari feudalni posjed biskupa, a onda i poslije nadbiskupa zagrebačkih. Upravo zagrebački biskup Juraj Branjnung u Pokupskom, nakon slabljenja osmanskih naleta u ranom 18. stoljeću, gradi reprezentativnu baroknu četverolisnu crkvu okruženom zidanim cinktorim i kulama. Biskup ujedno bogato oprema i interijer crkve sv. Ladislava u Pokupskom za koji su

zaduženi kipari koje nazivamo Branjugovom radionicom. Drvena kapela Presvetog Trojstva u Vukomeričkim goricama primjer je samostalne građevine u gori. Okružuje ju ugodan kraj- obraz pun vegetacije i zapravo je intrigantna kulisa za slušanje didgeridooa u izvedbi svjetski poznatog Dubravka Lapainea. Sam lokalitet obavlja spokoj i smirenost.

EFEKTAN ZAVRŠETAK

Posljednji dan festivala (14. srpnja) u Pokuplju smo, u selu (Stari Brod, Stara Drenčina) i slušamo koncert Camerate Garestin, koji čine Ivana Lazar, sopran, Berislav Puškarić, bas, Krešimir Lazar, violončelo, i Krešimir Has, čembalo. Na programu su djela Lukačića, Geminianija, Bacha i Händela. Nema ljepšeg nego festival završiti u jednoj restauriranoj kapeli. Kapela sv. Ivana Krstitelja u Staroj Drenčini, kao i ona sv. Martina u Starom Brodu, restaurirana je od stručnih restauratora i konzervatora uz nadzor Hrvatskog restauratorskog zavoda. Kapela u Starom Brodu smještena je uz glavnu cestu na povišenom tumulu koji mještani nazivaju površek. Kapela se od ostalih drvenih kapela izdvaja i svojim skromnim dimenzijama. Vrlo mala kapela ima lađu i poligonalni zaključak svetišta. U interijeru je bogato oslikana vegetabilnim motivima, a svetištem dominira barokni oltar sv. Martina. Kapela je restaurirana i dobitnica je europske nagrade u kategoriji europske kulturne baštine, nagrade pod nazivom Europa Nostra za 2017. godinu. Festival Sancta Barbara koncertom u Staroj Drenčini želi zaokružiti ovaj pohod drvenim kapelama izabranima za festival. Posjetom kapelama kao spomenicima kulture postaje nam razumljivo da su one arhitektonski spomenik i kao takve nedjeljivo vezane s okolišem i pripadajućim prostorom. Nadalje, do izražaja dolazi njihova harmonična veza s krajolikom kojim su okružene, bez obzira na to je li riječ o pojedinačnom ostvarenju, povijesnoj ili tradicijskoj cjelini. Iz toga jasno proizlazi potreba za vrednovanjem i daljnjim očuvanjem drvenih kapela - naše kulturne baštine. ■

Zvuci čarobne glazbe

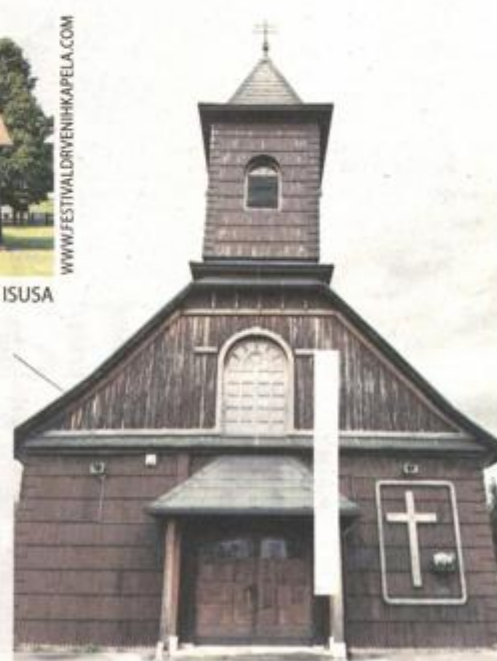
● Glazbeni program festivala obuhvaća vrhunske izvođače i ansamble ozbiljne glazbe, ali i izvedbe na tradicionalnim instrumentima i ambijentalne koncerte suvremene elektroničke glazbe. Festival se otvara u najreprezentativnijoj drvenoj Kapeli Sv. Barbare u Velikoj Mlaci podignutoj 1642. godine (današnji izgled potječe iz otprilike 1867.) koncertom ansambla za ranu glazbu Ars longa. Program se nastavlja koncertom Anabele Barić, sopran i Izidora Erazema Grafenauera, slovenskog umjetnika teorbe i barokne gitare u Kapeli ranjenog Isusa u Pleškom polju (Velika Gorica). Vrata jedne od najstarijih i najvrednijih drvenih kapela - Sv. Jurja u Lijevim Štefankima iz 1677. godine - koncertom 10. 7. 2019. u 20 sati će otvoriti Andrej Grozdanov na akustičnoj gitari marke Olson guitar, programom Acoustic Songs of Faith. U jedinjoj zagrebačkoj drvenoj kapeli, odnosno župnoj crkvi Sv. Marka Evangeliste u Jakuševcu, koncert će održati sopranistica Josipa u pratnji brata Franje Bilića, čembalista. Kapela Sv. Antuna Padovanskog u Gustelnici svojim izgledom i specifičnom gradnjom "na žale" razlikuje se od domaćeg tradicionalnog načina gradnje. Sagrađena 1888. godine, a nacrt kapele izradio je dr. Hermann Bolle. U drvenoj katedrali, kako zovu ovu turopoljsku ljepoticu, nastupit će naš najcjenjeniji oboist Branko Mihanović. Publika će moći slušati 12 fantazija za obou solo Georga Philippa Telemanna. Drvena kapela Presvetog Trojstva u Gladovcu Pokupskom iz 1847. osobito osvaja lokacijom kojoj će fantastično odgovarati svirka najboljeg svjetskog didgeridooista Dubravka Lapainea 13.7.2019. u nedjelju, dok će se 14.7. festival zatvoriti koncertom Ansambla Camerate Garestin u Kapeli Svetog Ivana Krstitelja u Staroj Drenčini, koja je primjer povijesno slojevite sakralne drvene tradicijske arhitekture Pokuplja. (D.J.)

PLEŠKO POLJE: KAPELA RANJENOG ISUSA

STARA DRENČINA: KAPELA SV. IVANA KRSTITELJA

JAKUŠEVAC: JOŠ JEDNA FASCINANTNA KAPELA

GUSTELNICA: KAPELA SV. ANTUNA PADOVANSKOG